

Sidra Chajee Sarah (Genesis 23:1 – 25:18)

26 Chesjwan 5773 / 11 november 2012

Genesis 23

Thema: macht en roeping

Inleiding

Het is een beetje merkwaardig dat de Sidra die aan de orde is 'Chajee Sarah' heet – dwz: het leven van Sarah. Terwijl de Sidra juist begint met het vertellen van haar dood. Alles wat in deze Sidra staat maakt zij juist niet meer mee. In de Joodse traditie wordt echter gesteld dat alles wat hier beschreven wordt gestempeld wordt door de geest van Sarah. Op een bepaalde manier is zij na haar dood nog bepalender voor wat er gebeurt dan daarvoor. In het eerste gedeelte wordt alles bepaald door het feit dat Abraham een graf voor Sarah zoekt; en de consequenties daarvan zijn groot - daar zullen we het in deze dienst over hebben. En in het tweede gedeelte gaat het langste hoofdstuk van het hele boek Genesis over de zoektocht naar een bruid voor Izaäk. Daarin gaat het niet alleen om de voortzetting van Abrahams en Sarah's geslacht, er speelt ook nog iets anders – zoals we fijntjes horen tegen het slot van deze Sidra (24:67): zo werd Izaäk getroost over de dood van zijn moeder. En pas dan lijkt de geest van Sarah rust te vinden.

Er wordt in de Joodse traditie ook heel wat gestoeid over de oorzaak van Sarah's dood. Of Abraham al dan niet tegen haar gezegd zou hebben dat hij hun zoon Izaäk in principe bereid was geweest te offeren (hoofdstuk 22), en hoe dat de doodssteek geweest zou kunnen zijn voor de ziel van Sarah. Sommigen menen zelfs in de tekst verwijdering tussen Abraham en Sarah te lezen, omdat hij van een andere plaats moet komen als hij hoort van Sarah's dood.

Hoe dit ook zij: geconfronteerd met Sarah's dood gaat Abraham allereerst aan de slag om een graf voor haar te verwerven. Daar heeft hij grond voor nodig. En die heeft hij niet. En hoe komt hij daar dan aan? Als wij ons daar vanmorgen in verdiepen wordt het al maar spannender – de vraag speelt voortdurend op: hoe zit dat, tussen Israël en grond/land, tussen geestelijk ideaal en werkelijkheid? En die vraag blijkt niets van zijn actualiteit te hebben verloren.

We lezen uit deze Sidra nu het begin als aanvangstekst:

Chajee Sarah – 'En het leven van Sarah was honderd jaar en twintig jaar en zeven jaren: de jaren van het leven van Sarah. Dan sterft Sarah, in Kirjat Arba, dat is Hebron, in het land van Kanaän. Abraham komt binnen om haar te beklagen en haar te bewenen. Dan staat Abraham op van boven het aanschijn van zijn dode, en spreekt de zonen van Chet aan om te zeggen: gast en bijwoner ben ik bij u; geeft u mij een eigen graf bij u; dan kan ik mijn dode begraven van voor mijn aanschijn.'

(Naardense vertaling in deze dienst)

Ik kan me vergissen, maar ik kreeg de indruk dat Obama bij het begin van de verkiezingscampagne eigenlijk geen zin meer had om energie te steken in een tweede termijn. Uitgeput door de spanning tussen ideaal en werkelijkheid. Maar dat hij onderweg in de campagne weer contact kreeg met al die gewone mensen en hun verlangens, en daardoor weer werd herinnerd aan zijn roeping. In zijn korte toespraak tot zijn campagne-medewerkers lijkt het wel alsof hij zich ook door hen opnieuw bewust is geworden van het belang van het ambt van president van de Verenigde Staten; en dat hij zich daar niet aan mag onttrekken, ook niet nu het misschien minder keuze dan verplichting is geworden. En ook al zal het hem nog meer littekens en grijs haar bezorgen. Maar het is zijn roeping.

Soms moet je herinnerd worden aan het begin. Soms moet je herinnerd worden aan je eerste liefde. Soms moet je herinnerd worden aan je roeping. Want je zakt zo gauw weg in het moeras van de compromissen, je went ongemerkt aan de wapens waarmee in deze wereld wordt gestreden; voor je het weet pas je jezelf maar aan: zo werkt het nu eenmaal en wie ben ik om het anders te doen? Waarom zou nu juist ik het verschil moeten maken?

Mijn God, hoe snel vergeet men zijn bevrijding.

Blijdschap valt licht ten offer aan ontwijding.

Gij, Heer, die heilig zijt en heilig vooring,

vergeten zijn uw heil en uw verhoring

bij 't volk dat nu schoorvoetend verder trekt,

maar eenmaal door uw hand werd opgewekt. (Psalm 78:14).

Ach, was het wel God die Abraham riep en opwekte om 'Oer' te verlaten en een verschil te maken in de wereld? Ach, had God eigenlijk wel iets te maken met het ontstaan van de Nederlanden, toen geroepen werd: bij Alkmaar begint de victorie? En ook al verbindt heel *Valerius' Gedenckklank* t/m 'het Wilhelmus' ons met zo'n goddelijke roeping, wie gelooft dat nog? 'Mijn schild ende betrouwen zijt Gij, o God, mijn Heer!?' Geloven de Beatrixen en Obama's in deze wereld dat zelf nog?

En dan herinnerd worden aan je roeping...

En dan? Hoe dan om te gaan met die spanning tussen ideaal en werkelijkheid; tussen je roeping en 'hoe het in deze wereld werkt', hoe je in deze wereld macht krijgt en houdt? Hoe mee te lopen zaterdag in zo'n stille tocht?

Door wat we in Genesis 23 lezen zitten we midden in dit soort vragen. Want daar begint iets heel bijzonders. Op een bijzondere plek; niet bij Alkmaar, maar bij Hebron.

'Bij Hebron begint de victorie' is overigens bijna letterlijk uitgeroepen in het leven van David. Want daar werd hij uitgeroepen tot koning, en daar regeerde hij zeven en een half jaar over (alleen) Juda voordat hij koning werd over heel Israël te Jeruzalem. En het is niet voor niets bij Hebron dat Davids macht begint. Want daar ligt een hele oude wortel van Israëls stam. Die plaats verbindt met een oorsprong en roeping. En het is dan aan David om macht en roeping in een goede balans in de wereld te hanteren; dan is het aan David een weg te gaan tussen het ideaal en de weerbarstige werkelijkheid. U kunt in 2 Samuël 2 en 3 lezen over die weerbarstige werkelijkheid waarvan een Obama nu weet mee te praten: de intriges, de gevechten om de macht, de slachtoffers die daarbij vallen. En dan tegelijk, terwijl je zelf ook deel uitmaakt van die weinig verheffende daden, daarin toch steeds weer zoeken naar je roeping, er toch anders mee omgaan, toch een verschil maken....

Sarah werd daar begraven, in Hebron. Althans, die stad en die naam was toen nog niet ontstaan, maar dat is de plek waar Sarah is begraven, en later ook Abraham; en nog later Izaäk en Rivka; en nog later Jakob en Lea. De plek heette toen Kirjat Arba. 'Burcht van de vier', betekent dat. En dat zal oorspronkelijk wel verwijzen naar de vier bergtoppen daar. Behoorlijke toppen, want de spelonk van Machpela ligt op een hoogte van zo'n 875 meter. Met Jozua 14 en Numeri 13 wordt echter ook gezegd dat je de naam van die plek moet horen als 'Burcht van Arba', waarmee verwezen wordt naar de reus Arba en zijn zoon Anak of Enak, en diens zoons: de Enakieten Achiman, Shesai en Talmi. Kaleb heeft tijdens de verkenningen van het Beloofde Land oog in oog met hen gestaan en toch niet getwijfeld aan de grotere macht van God; als beloning daarvoor had hij na de intocht Hebron en omgeving tot zijn eeuwigdurend bezit toegezegd gekregen. In die streek dus, zo'n 35 km ten zuiden van Jeruzalem, moeten we ook de eikenbossen van Mamré zoeken. Daar leefde Abraham lange tijd als gast en bijwoner bij de Hethiet Chet, een nakomeling van Kanaän, de zoon van Cham. Abraham had bij Chet en zijn familie en stam zelfs een zeer gerespecteerde positie. En in die streek moeten we dus ook de grot, de spelonk Machpela zoeken. Machpela – dat betekent 'dubbel'. Er is een sage die vertelt dat het om een kleinere grot ging binnen een grotere grot. Maar om die naam Machpela hangt in de Joodse traditie ook een mystieke betekenis. Kirjat Arba, gehoord in zijn betekenis van 'Burcht van de Vier', zou volgens de Zohar verwijzen naar de vier 'dubbels', de vier paren namelijk die daar hun rustplaats hebben: Jakob en Lea, Izaäk en Rivka, Abraham en Sarah, en – houd je vast – Adam en Eva. In die mystieke traditie wordt Machpela dus gezien als grenzend aan de tuin van Eden, als liggend dichtbij de bron van de wereld, liggend dichtbij het Woord van God van den beginne. En dat zou, zegt een traditie, Abraham geweten hebben. En op die grens van ideaal en werkelijkheid, paradijs en ballingschap zou hij per se zijn vrouw hebben willen begraven.

Daar tegenover staat dan weer een heel ontnuchterende midrasj die simpel stelt: je kunt nog zo groot zijn in deze wereld, nog zoveel macht hebben, wat je tenslotte hebt is hetzelfde als Abraham en Sarah: kirjat arba, een 'burchtje van vier', namelijk vier kubieke meter, de plek namelijk waar je wordt begraven. Dat is alles wat ieder mens na een leven hoe lang ook rest.

Nu kun je natuurlijk stellen: wat maakt het toch uit waar Abraham en Sarah en wie dan ook begraven liggen? Wat hebben al deze discussies en gedachtenspinsels toch voor zin? En ik heb dan ook begrip voor die mensen die zeggen: hier komt nou juist alle ellende vandaan, dit maakt alle godsdienst zo bloedlink en gevaarlijk – die aanspraken op heilige ruimten en heilige plaatsen. En hebben die critici geen gelijk? Ook als je kijkt naar wat er aan ellende allemaal gebeurde in Hebron, alleen maar omdat daar – terwijl het niet eens te bewijzen is! – een paar oude botten zouden liggen te vergaan. Herodes de Grote bouwde er de zogenaamde Tombe van de Patriarchen overheen – bijna 3 meter dikke muren, 18 meter hoog. Het Oosterse christendom (ten tijde van het Byzantijnse Rijk) bouwde daar een basiliek aan vast. Die werd door de Perzen in 614 verwoest. Als de Islam opkomt in de 7^e eeuw bouwen die daar een moskee. Al-Khalil noemen de mohammedanen de plek: 'vriend van God', naar de erenaam van Abraham. Want zij noemen, bijna 2500 jaar nadat het volk Israël dat al deed, Abraham nu ook opeens hun vader en willen hem vereren. Dat vinden de christenen maar niets, want die noemen Abraham toch al wel 600 jaar langer hun vader dan de islam dat deed! Dus worden Hebron en Machpela door de kruisvaarders in het jaar 1100 bezet en verbieden ze de moslims daar nog te

komen. Dat wordt door Saladin weer ongedaan gemaakt; die bouwt alles weer om naar moskee met minaretten. Christenen mogen er nog wel komen bidden; maar Joden wordt in de 14^e eeuw de toegang verboden. Die laatsten mogen niet verder dan de 7^e trede van de trap naar de tombe. Niettemin leefden de Joden daarna eeuwen in een zekere harmonie met de Arabische bevolking van Hebron. Totdat een aantal Joden richting de Westmuur in Jeruzalem was gegaan, er incidenten waren, en het gerucht ging dat zij zich tegen de Arabieren wilden gaan keren. De vlam sloeg plotseling in een pan – die kennelijk al die tijd onopgemerkt gevaarlijk had staan sudderen – en in 1929 werden door de Arabieren van de 800 Joden die in Hebron woonden er 67 vermoord en vele anderen raakten zwaar gewond. Het was een slachting met zwaarden, waarbij borsten en geslachtsorganen werden afgehakt. Het 'bloedbad van Hebron' heet dat tot vandaag de dag. De overgebleven Joden werden vervolgens verdreven, al hun bezittingen geconfisceerd. Na de Zesdaagse Oorlog in 1967 kwam Hebron in Joods bezit, maar het gebeurde nog regelmatig dat Arabieren een handgranaat of iets dergelijks gooiden. Er vielen om het graf van Sarah vele doden en gewonden, torahrollen en gebedenboeken bij de tombes werden vernield. In 1993 kreeg de PLO beperkte autonomie op wat tegenwoordig de Westbank wordt genoemd en toen konden en wilden ook de moslims weer bidden op deze heilige plaats.

Dan wordt het 24 februari 1994. Baruch Goldstein, een Joodse extremist van Amerikaanse komaf, inwoner van Kirjat Arba, opent in de grot het vuur op een groep biddende Arabische Palestijnen. Hierbij stierven 29 mensen en raakten er 125 gewond. De premier van Israel Yitzak Rabin (Izaak dus!) spreekt zijn afschuw uit. Extremistische rabbijnen spreken echter vol lof over de aanslag en sommigen van hen bejubelen Goldstein tot vandaag de dag. Hij werd met ere begraven. Bij de begrafenis van Goldstein was in alle anonimiteit een jongetje dat diep onder de indruk was van de 'toewijding' van Goldstein en zijn aanhangers. Die jongen heette Yigal Amir en nog geen twee jaar later vermoordde hij de vreedstichtende Israëliische premier Yitzak Rabin, de man achter de Oslo-akkoorden. Sindsdien is alles alleen maar erger geworden. Over en weer wordt tussen Joden en Arabieren letterlijk en figuurlijk gedood.

Wat zei ik nu naar aanleiding van koning David en president Obama? Terwijl je zelf ook deel uitmaakt van al die weinig verheffende daden, de weerbarstige werkelijkheid, daarin toch steeds weer zoeken naar je roeping, er toch anders mee omgaan, toch een verschil maken...

Wie kan het? Wie durft het?

Een rabbijns commentaar op de misdaad van Goldstein stelt:

De zonde tegen de zonen van Ismaël, óók een zoon van onze vader Abraham, is nog maar één kant van het verhaal. De andere kant is de verschrikkelijke zonde tegen de Hemel en tegen de Torah van Israël, wiens wegen paden van vrede zijn. Wie durft Torah te dragen en zulke wrede en gruwelijke daden te doen? Het is ons duidelijk geworden dat terreur niet alleen in de Islam kan groeien, maar ook in de kringen van het orthodox judaïsme, terwijl het een keppeltje draagt; en dat niet genoeg is gedaan om onder hen die Tora studeren valse gedachten en ideeën radicaal te verwijderen.

(Harav Amital, as published in *Ve'Eleh Shenot*, Nissim Mishal, editor). Joden, christenen, moslims, allemaal met hetzelfde sop overgoten; in de boezem van iedereen loert het kwaad.

Laten we teruggaan naar het begin. Terug naar de eerste liefde. Terug naar de roeping. Genesis 23.

Wie ligt daar in Machpela? Sarah.

Waarom ligt ze daar? Omdat ze werd begraven.

Waarom werd ze begraven? Omdat wij niet geloven in de leuze 'een mens is zijn brein'. Als het moederbord van mijn computer stuk is, kan hij worden weggegooid, maar ik zie ons nog geen mensen meegeven aan de vuilnisman. Het lichaam is de draagmoeder van de ziel. Als de ziel wegvalt, is dat lichaam toch door die ziel geheiligd; het is geen stoffelijk overschot, het is meer dan dat. Als een dode in de buurt is dan wordt er in Joodse kring geen Tora gestudeerd; want je wilt de dode niet beschamen omdat hij/zij niet meer mee kan doen.

Waarom had Abraham een graf nodig? Omdat, hoe ideëel ons leven ook bedoeld mag zijn, een roeping in het kader van het Koninkrijk der hemelen toch plaats vindt in een fysieke werkelijkheid. Een gelovige mag een geestelijk mens zijn, maar hij bestaat ook heel concreet. Hoe vaak heeft deze wereld het volk Israël met name niet willen beperken tot een ideële geestelijke werkelijkheid; dát is prima; als ze maar geen fysieke ruimte innemen, vlees en bloed zijn. Maar een gelovig mens is ook vlees en bloed.

Hoe is Abraham aan dat graf gekomen? En dat is een heel interessante vraag met een intrigerend antwoord. En als nu al die mensen in al die eeuwen die om Hebron hebben gevochten dat eens hadden verstaan! Ook vandaag!

Abraham heeft het namelijk gekocht. Wat? Aan hem was toch door God het hele land Kanaän beloofd tot een eeuwigdurende erfenis? Waarom betalen voor iets dat eigenlijk al van jou is? Zo denken de extremistische rabbijnen. Of waarom heeft hij het niet gewoon in bezit genomen? Hij had immers die macht! In Genesis 14 blijkt hij sterk genoeg te zijn om met zijn mannen Lot te bevrijden uit de supermacht van Kedor-Laomer; dus wie houdt hem tegen als hij de streek rond Machpela in zijn zak steekt? Niemand. Nee, niemand. Ook de Hethieten zouden hem geen strobreed in de weg gelegd hebben. Abraham heeft onder hen namelijk een goede naam. Wat Petrus schrijft is Abraham op het lijf geschreven: barmhartig, nederig van zin; vergeldt geen kwaad met kwaad; weet zich geroepen (!) om te zegenen, niet te vervloeken; wijkt van het kwaad; zoekt vrede en jaagt die na. En staat zo in een goede reuk bij de omwonenden; 'verhevene, prins van God', zo spreken de Hethieten hem aan.

Maar wat doet Abraham? Laat hij zijn goddelijke rechten gelden? Totaal niet. Hij accentueert juist zijn positie: gast en bijwoner. Uitgebreid gaat de Joodse midrasj op die houding, die positiebepaling in. Dat Abraham, hoe eigen hij ook was geworden met de Hethieten, al was hij om zo te zeggen voor hun idee al lang geen allochthoon meer maar een autochthoon – hij hoorde erbij! –, zichzelf nadrukkelijk positioneerde als een vreemdeling die in hun poorten was. En dat hij zich verheugde over die gastvrijheid. En dat hij zich daarom ook beslist wilde houden aan de wetten die in hun poorten golden! En daar, in de poorten, waar de rechtspraak in die dagen plaatsvond, daar vinden de 'onderhandelingen' over Machpela plaats. Nou ja, onderhandelingen... Abraham kan dat prima, onderhandelen, zo weten we van andere plaatsen. Maar hier wordt niet gesjacherd; hij betaalt onmiddellijk het eerste exorbitante geldbedrag dat wordt gevraagd. Voor iets dat van Godswege toch al het zijne is! Waarom?

Ja, waarom niet? Het was van hem, en het is van hem en het blijft van hem; door God – van Wie de aarde is – toegezegd. Wat rest is een spelletje met heidenen voor wie geld zo ontzettend belangrijk is, en die zo graag eigendom hebben, en die landerijen willen bezitten en contractueel willen weten wat 'mijn

en dijn' is, en die zich niet realiseren dat – hoeveel ook van hen is – hun einde simpel is: vier kubieke meter grond.

De koop en verkoop van de grond, dat is de schijnwerkelijkheid! En Abraham, die nog nooit een vierkante meter grond van het Beloofde Land bezeten heeft, speelt dat spel vrolijk mee; geld speelt geen rol; tot plezier van de Hethieten. De roeping van Godswege, te leven als een burger van het Koninkrijk der hemelen, dat is de echte werkelijkheid. En aan die roeping blijft Abraham trouw. Zo gaat hij om met de spanning tussen ideaal en werkelijkheid; tussen zijn roeping en 'hoe het nu eenmaal werkt in deze wereld' en je 'macht' krijgt en 'bezit' verwerft. Wij leven als vreemdelingen, gast en bijwoner, waar ook op aarde; en dienen haar vrij en blij.

'Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld', zegt Jezus tot Pilatus. Nee, maar Pilatus en anderen hebben er wel behoorlijk last van, en gaan zelfs over tot fysiek geweld om zulke stemmen tot zwijgen te brengen. Omgekeerd hebben de zonen van Abraham en de navolgers van Jezus Christus behoorlijk last van de Goldsteins en Pilatusen van deze wereld. Soms zou je de moed opgeven. Totdat je weer herinnerd wordt aan hoe het begon, in Hebron, bij Machpela, daar vlak aan de grens van de tuin van Eden (waar geen Hethiet van weet).

